

ДІАГНОСТУВАННЯ ГОТОВНОСТІ МАЙБУТНЬОГО ВЧИТЕЛЯ МУЗИКИ ДО СЦЕНІЧНОГО ПАРТНЕРСТВА

У статті розглянуто методичні підстави для діагностування готовності майбутнього вчителя музики до сценічного партнерства в ансамблевому виконавстві. Подається визначення та висвітлюється структура феномену. Виокремлюються компоненти готовності – аксіологічний, когнітивно-рефлексивний, діяльнісно-операційний, мотиваційно-вольовий, комунікативний. Відповідно до компонентної структури обґрунтовуються критерії (ціннісно-мотиваційний когнітивно-креативний операційно-вольовий, рефлексивний) та показники. Прогнозуються гіпотетичні рівні готовності до сценічного партнерства у студентів-музикантів.

Ключові слова: *готовність до сценічного партнерства, ансамблеве виконавство, майбутній учитель музики, критерії та показники готовності до сценічного партнерства, гіпотетичні рівні готовності студента-музиканта до сценічного партнерства.*

Рассмотрены методические основания диагностирования готовности будущего учителя музыки к сценическому партнерству в ансамблевом исполнительстве. Предложено определение и компоненты готовности – аксиологический, когнитивно-рефлексивный, деятельностно-операционный, мотивационно-волевой и коммуникативный как интегральный. Обоснованы критерии (ценностно-мотивационный, когнитивно-креативный, операционно-волевой, рефлексивный) и показатели. Спрогнозированы гипотетические уровни готовности студента-музыканта к сценическому партнерству.

Ключевые слова: *готовность к сценическому партнерству, ансамблевое исполнительство, будущий учитель музыки, критерии и показатели готовности к сценическому партнерству, гипотетические уровни готовности студента-музыканта к сценическому партнерству.*

The article describes the methodological basis for diagnosing of readiness for scenic partnership of the future music teacher within the framework of ensemble performance. The definition of readiness for scenic partnership based on dialogue is proposed in this article, and such readiness is specified in terms of scenic performance of the musician and the preparation for scenic performance. The structure of this phenomenon is described. The readiness, which is being studied, is analyzed as integral personal and professional qualities. The following components of readiness are singled out: axiological, cognitive-reflexive,

activity-operational, motivational-volitional and communicative components as the integral one. The following criteria and indicators are grounded according to the component structure: value-motivational, cognitive-creative, operational-volitional, reflexive. The hypothetical levels of readiness of a music student for scenic partnership are predicted.

Key words: *readiness for scenic partnership, ensemble performance, future music teacher, criteria and indicators of readiness for scenic partnership, hypothetical levels of the music student's readiness for scenic partnership.*

Підготовка фахівця будь-якої сфери діяльності, тим більше підготовка вчителя, передбачає розвиток у нього здатності до діалогу як універсальної категорії людського буття (за визначенням М. Бахтіна [1], згідно ідей школи діалогу культур В. Біблера [2]). В контексті мистецької освіти, особливо стосовно виконавських мистецтв (щодо музикантів, акторів, танцівників), чинником, що засвідчує сформованість такої здатності як особистісної і професійної якості є сценічне партнерство. Для майбутнього вчителя музики професійний складник здатності до діалогу стосується і сценічної творчості студента-музиканта, і умінь діалогічного спілкування з учнями, батьками, колегами. У такий спосіб, формування готовності до сценічного партнерства як якості музиканта-виконавця неминуче транспонується у педагогічну діяльність і акумулюється в особистісних якостях фахівця. Значущість діалогу в сучасних соціокультурних реаліях зумовлює актуальність сценічного партнерства в підготовці педагогів-музикантів.

Професійна підготовка майбутнього вчителя музики різноаспектно розглядається у психолого-педагогічних джерелах (Н. Гуральник, І. Зязюн, А. Козир, Г. Падалка, О. Реброва, В. Федоришин, В. Черкасов, О. Щолокова). Різні грані фахової підготовки майбутнього вчителя музики є предметом аналізу вчених Китаю (Вей Чунг, Уань Юань, У Іфан, Ху Маньлі, Цой Сяо Юй., Чен Дін, Чжан Яньфен). У тому числі, в центрі уваги постала сценічна творчість студента-музиканта в контексті майбутньої педагогічної діяльності (Л. Бочкарьов, Люй Цзін, Д. Юник, Ю. Цагарелі).

Феномен сценічного партнерства вивчається стосовно творчості драматичного актора (Г. Крісті, Люй Янь, Лю Лю, В. Топорков). Такий важливий складник професіоналізму педагога-музиканта, як здатність до партнерства, що є необхідним для вмінь учителя встановлювати суб'єкт-суб'єктні взаємини, вести діалог, залишається мало дослідженим. Потужний потенціал для формування цієї якості у вчителя музики містить сценічний виступ, передусім ансамблеве виконавство, що як художній феномен не може реалізуватися поза розвитком готовності до сценічного партнерства.

Метою статті є окреслення структури феномену сценічного партнерства як професійної якості майбутнього вчителя музики, що спрямовує діагностування у студента-музиканта готовності до нього.

В обґрунтуванні діагностувальної процедури готовності до

сценічного партнерства застосовано методи прогнозування на підставі теоретичного узагальнення сутності ключових понять – сценічного партнерства і готовності майбутнього вчителя музики до сценічного партнерства.

Сценічне партнерство, в основі якого діалог, є багатоскладовим: це одночасно спілкування з партнерами на сценічному майданчику, спілкування з глядачами, з колегами, що перебувають за лаштунками, з великою кількістю об'єктів, які несподівано можуть привернути до себе увагу виконавця і вимагати миттєвої реакції. Це спілкування у творчому колективі і за його межами (в соціумі) [4, с. 128]. Підготовка майбутнього вчителя музики не мислиться поза його виконавською діяльністю. Разом з тим, виконавство невід'ємне від сценічної практики, а музичний образ розгортається в оприлюдненні творів на публіці, у сценічному виступі [3].

Сценічне партнерство пов'язано з ансамблевим виконавством, що акумулює професійно необхідні комунікативні вміння вчителя музики, оскільки музичне ансамблеве виконавство невід'ємне від сценічного партнерства як взаємодії музикантів, що є партнерами у створенні виконавської інтерпретації музичного художнього образу.

Таким чином, сценічне партнерство є низкою багатогранних зв'язків між партнерами – суб'єктами творчого процесу, які реалізуються у спільно знайденому балансі інтерпретаційних рішень у художньому образі, що беззастережно приймається кожним з виконавців – учасників ансамблю як особистісна і мистецька цінність, сформована на основі розвиненості у них особистісної і художньої емпатії та здатності рефлексії, й цілісно презентується зі сцени глядачу-слухачу. Отже, готовність до сценічного партнерства постає як інтегративна багатокомпонентна якість музиканта – ансамблевого виконавця, що базується на взаємодії особистісних якостей його емоційної, пізнавальної, діяльнісної сфер на підґрунті розвиненої здатності міжособистісної і художньої комунікації; охоплює його ціннісні орієнтації у сфері музичного мистецтва загалом і у сфері ансамблевого виконавства зокрема; вмотивованість до творчої взаємодії учасників ансамблевого колективу у процесі художнього пізнання музичного твору та створення виконавської інтерпретації музичного образу на етапах підготовки до виступу, під час виступу та рефлексії його художнього результату після оприлюднення інтерпретації на публіці; вольову націленість на якнайповнішу реалізацію спільного задуму та індивідуальну творчу самореалізацію на основі досвіду виконавської діяльності та необхідних для цього системи знань та виконавських умінь [5].

Це дає підстави виокремити компоненти структури готовності: аксіологічний (задіяність емоційної сфери як основи для формування цінностей, зокрема стосовно ансамблевого виконавства, відповідного репертуару і взаємин партнерів у спільному пошуку інтерпретаційних художніх рішень), когнітивно-рефлексивний (художнє пізнання, набуття

необхідних для ансамблевого музикування знань й усвідомленість сутності художньої та особистісної комунікації), діяльнісно-операційний (виконавські уміння, способи комунікації), мотиваційно-вольовий (вмотивованість до ансамблевого музикування та діалогу з партнерами), комунікативний (як інтегральний стосовно решти компонентів, що зумовлюється проекцією досягнень майбутнього вчителя музики у концертній практиці безпосередньо у площину його майбутньої діяльності з навчання учнів музичного мистецтва і підкреслює у змісті кожного із компонентів професійно-педагогічний аспект)

Обґрунтування діагностувальної процедури готовності до сценічного партнерства як цілісного феномену припускає гнучкий зв'язок компонентів і критеріїв: кожен з компонентів конкретизується в кількох критеріях, як і кожен критерій розкриває зміст одного чи кількох компонентів структури. У такий спосіб, критеріями готовності майбутнього вчителя музики до сценічного партнерства в ансамблевому музикуванні є: ціннісно-мотиваційний (емоційна сфера особистості, художня емпатія та ціннісні орієнтації); когнітивно-креативний (пізнавально-творча сфера особистості, спроектована у площину ансамблевого репертуару та виконавства); операційно-вольовий (практично-діяльнісна сфера особистості); рефлексивний (художньо-естетична свідомість особистості майбутнього вчителя, що є інтегральною стосовно решти проявів). Подібно до того, що комунікативний компонент структури присутній в усіх її складниках, так і комунікативний аспект готовності присутній у змісті кожного критерію.

Отже, готовність майбутнього вчителя музики до сценічного партнерства за кожним з критеріїв визначаємо за відповідними показниками: до ціннісно-мотиваційного критерію: ініціативність щодо музично-інтерпретаційної діяльності в ансамблевому виконавстві та сценічному виступі; усвідомлення цінності діалогу як прийняття думки іншого стосовно музичного твору та плану виконавської інтерпретації у поєднанні із самостійністю художнього мислення; до когнітивно-креативного критерію: обізнаність в ансамблевому репертуарі та визначних інтерпретаціях; уявлення щодо специфіки і вимог ансамблевого виконавства; володіння відповідним тезаурусом; продукування та обґрунтованість нестандартних інтерпретаційних ідей; до операційно-вольового критерію: досвід ансамблевого виконавства; технічна майстерність; навички освоєння текстової партитури; сценічний самоконтроль; до рефлексивного критерію: розвиненість саморефлексії щодо інтерпретації як спільно створеного художнього образу та власних досягнень у сценічному виступі; вміння вибудовувати лінію самовдосконалення.

Структура, зміст критеріїв та показників готовності до сценічного партнерства в ансамблевому виконавстві дозволяють спрогнозувати гіпотетичні рівні такої готовності у майбутніх учителів, які слугуватимуть

орієнтиром для виявлення у них динаміки формування цієї якості у фаховому становленні, – продуктивно-творчий (високий), ситуативно-творчий (середній) та елементарно-репродуктивний (початковий).

Схарактеризуємо зміст продуктивно-творчого рівня, якого можемо прагнути в підготовці студентів-музикантів як майбутніх педагогів. Так, передбачаємо, що особи з продуктивно-творчим (високим) рівнем готовності до сценічного партнерства активно націлені на пізнання творів, які заплановано для виконання на сцені; пропонують власні інтерпретаційні рішення, висловлюючи обґрунтовану й емоційно забарвлену думку, яка спирається на знання музичного матеріалу, теорії та історії музики. Такі виконавці вміють встановлювати зв'язки між мистецькими явищами, в тому числі між видами мистецтва, виразні засоби яких можуть використовуватися у створенні цілісного сценічного образу (наприклад, у вокально-ансамблевому виконавстві). Вмотивованість до ансамблевого виконавства і готовність до партнерських взаємин засвідчується тим, що студенти-музиканти із продуктивно-творчим рівнем готовності завжди ініціативні у пошуках можливостей презентації досягнень на сцені, дістаючи задоволення від спілкування і з партнерами, і з аудиторією. Вони здатні оцінити свій вплив на аудиторію під час і після виступу, демонструючи адекватність самооцінки; уміють розрізнити критику і «критиканство»; намагаються спрямувати самооцінювання на вдосконалення виконання в подальших виступах; самостійно визначають помилки і способи їх подолання. Майбутні педагоги-музиканти з продуктивно-творчим рівнем готовності до сценічного партнерства, безумовно, володіють широкими знаннями репертуару, які постійно поповнюють (під час відвідування концертів, через Інтернет, у читанні з аркушу нотних текстів, порівнюючи інтерпретації), виявляють емоційність сприймання і знання стильових особливостей творів; зацікавлено обговорюють інтерпретації з партнерами, а за незгоди з думкою партнера толерантно доводять свою позицію. Як правило, такі особистості виявляють неординарність художнього мислення, загальну ерудицію, артистизм у поєднанні з фаховими знаннями, чим здатні емоційно вплинути на партнерів. Зрозуміло, що досвід ансамблевих виступів у них накопичується планомірно і є різноманітним, осмислено відпрацьовуються виконавські ансамблеві навички і техніка виконання загалом, яка свідомо підпорядковується втіленню художнього задуму. Важливим для досягнення продуктивно творчого рівня готовності до сценічного партнерства є здатність до сценічного самоконтролю: уміння вольовими зусиллями скоригувати виступ, не втрачати самовладання тощо. Виступ на сцені таких виконавців проходить без істотних «втрат» (художніх, технічних), оскільки вони вміють долати сценічне хвилювання, яке не буває деструктивним, а сценічний самоконтроль спрямовується як на виступ ансамблю, так і на власну роль у ньому, супроводжується невербальним діалогом.

Приймаючи як орієнтир запропонований зміст гіпотетично визначеного продуктивно-творчого (високого) рівня готовності майбутнього вчителя музики до сценічного партнерства, можемо окреслити й орієнтири для діагностування більш низьких рівнів.

Так, зміст ситуативно-творчого (середнього) рівня акцентує фактор ситуативності, наприклад щодо націленості на участь в ансамблях, що може залежати від інтересу до конкретного музичного матеріалу, необхідності розв'язувати навчальні завдання. Досвід частіше поповнюється завдяки зовнішнім спонукам (завдання, рекомендації педагога, соромно не знати те, що знають інші тощо), тому власна думка не завжди сформована, хоча часто особи з таким рівнем готовності намагаються дізнатися думку інших і все ж таки сформувати власну. Можемо прогнозувати, що студенти-музиканти із ситуативно-творчим рівнем готовності вміють толерантно вислухати думку партнера по ансамблю щодо інтерпретації твору, хоча бувають категоричні в судженнях, або – навпаки, виявляють байдужість, при тому що не проти вивчати твір); внаслідок цього нестандартні рішення породжуються рідко. Однак, володіючи високою відповідальністю, такі особи можуть сумлінно працювати; здатні до сценічного самоконтролю і вольового коригування виступу за умови добре вивченого тексту; виступ на сцені, як правило, проходить «без втрат», оскільки вміють долати сценічне хвилювання, яке, зазвичай, не буває деструктивним; втім дуже важливою є потреба відчувати «плече» партнера.

Особи з елементарно-репродуктивним (початковим) рівнем готовності до сценічного партнерства характеризуються ситуативною активністю щодо вокально-ансамблевого виконавства, яка залежить від матеріалу, визначається необхідністю виконувати навчальні завдання. Ініціативність щодо власних варіантів інтерпретацій виявляється рідко, хоча до завдань викладачів ставлення може бути уважним; пропозиції можуть вносити вже на етапі вивченого тексту або якщо вони стимульовані зовнішніми чинниками (отримання оцінки); складний для опанування матеріал найчастіше знижує бажання пошуку, натомість спрямовує на репродукування показів викладачів, наслідування інтерпретацій інших. Однак, такі особи можуть демонструвати міцні знання музичного матеріалу, щоправда з низькою емоційністю його опанування; знання з теорії та історії музичного мистецтва іноді «відірвані» від практики, заучуються; студенти з таким рівнем готовності до сценічного партнерства неохоче беруть участь (навіть уникають) у сценічних презентаціях досягнень поза навчальною необхідністю. Знання ансамблевого репертуару переважно формальне, обмежується навчальним обов'язком або дією зовнішніх спонук; увага звертається на твори, що подобаються; у трактовках такі студенти-музиканти здебільшого покладаються на думку інших. Слід відзначити, що, на перший погляд, такі особи вміють толерантно вислухати думку партнера по ансамблю щодо інтерпретації твору, але часто з'ясовується, що за

видимою толерантністю приховується байдужість до результатів; нестандартні художні пропозиції від таких осіб – це скоріш виняток, ніж правило. Вони здатні до сценічного самоконтролю за умови добре вивченого тексту; але виступ на сцені, як правило, проходить із «втратами»; перед виступом сильно хвилюються. Оцінюють здобутки і вибудовують лінію самовдосконалення за допомогою викладача або партнерів по ансамблю.

Окреслюючи орієнтири для діагностування готовності до сценічного партнерства в ансамблевому виконавстві у єдності критеріїв та показників зазначимо, що зміст гіпотетичних рівнів слід розглядати як етапи поступового професійного зростання майбутнього вчителя музики на підґрунті позитивно орієнтованого діагностування, що одночасно розвиває здатність саморефлексії, формує установку на долавання труднощів. Саме з таких позицій мають конкретизуватися методичні орієнтири формування зазначеної готовності в навчальній, поза аудиторній діяльності студентів, що потребує подальшого обґрунтування педагогічних умов та методів і форм їх реалізації.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Бахтин М. М. Проблемы поэтики Достоевского / М. М. Бахтин. – 3-е изд. – М. : Художественная литература, 1972. – 470 с.
2. Библер В. С. Мышление как творчество (Введение в логику мысленного диалога) / В. С. Библер. – М.: Политиздат, 1975. – 499 с.
3. Комаровська О. А. Здібності до сценічного виступу в структурі художньої обдарованості особистості / О. А. Комаровська // Науковий часопис НПУ ім. М. П. Драгоманова. Сер. 14. Теорія і методика мистецької освіти: зб. наук. пр. – К.: НПУ, 2012. – Вип. 13. – С. 6–11.
4. Локарева Г. В., Стадніченко Н. В. Проблеми формування професійного спілкування майбутніх акторів / Г. В. Локарева, Н. В. Стадніченко // Вісник Запорізького національного університету № 2(18), 2012. – С. 127–131.
5. Хуан Ханьцзе. Сутність готовності майбутнього вчителя музики до сценічного партнерства / Ханьцзе Хуан // Науковий часопис НПУ ім. М. П. Драгоманова. Сер. 14: Теорія і методика мистецької освіти: зб. наук. пр. – К. : НПУ, 2017. – Вип. 22 (27) , ч. 1. –с. 155–159.